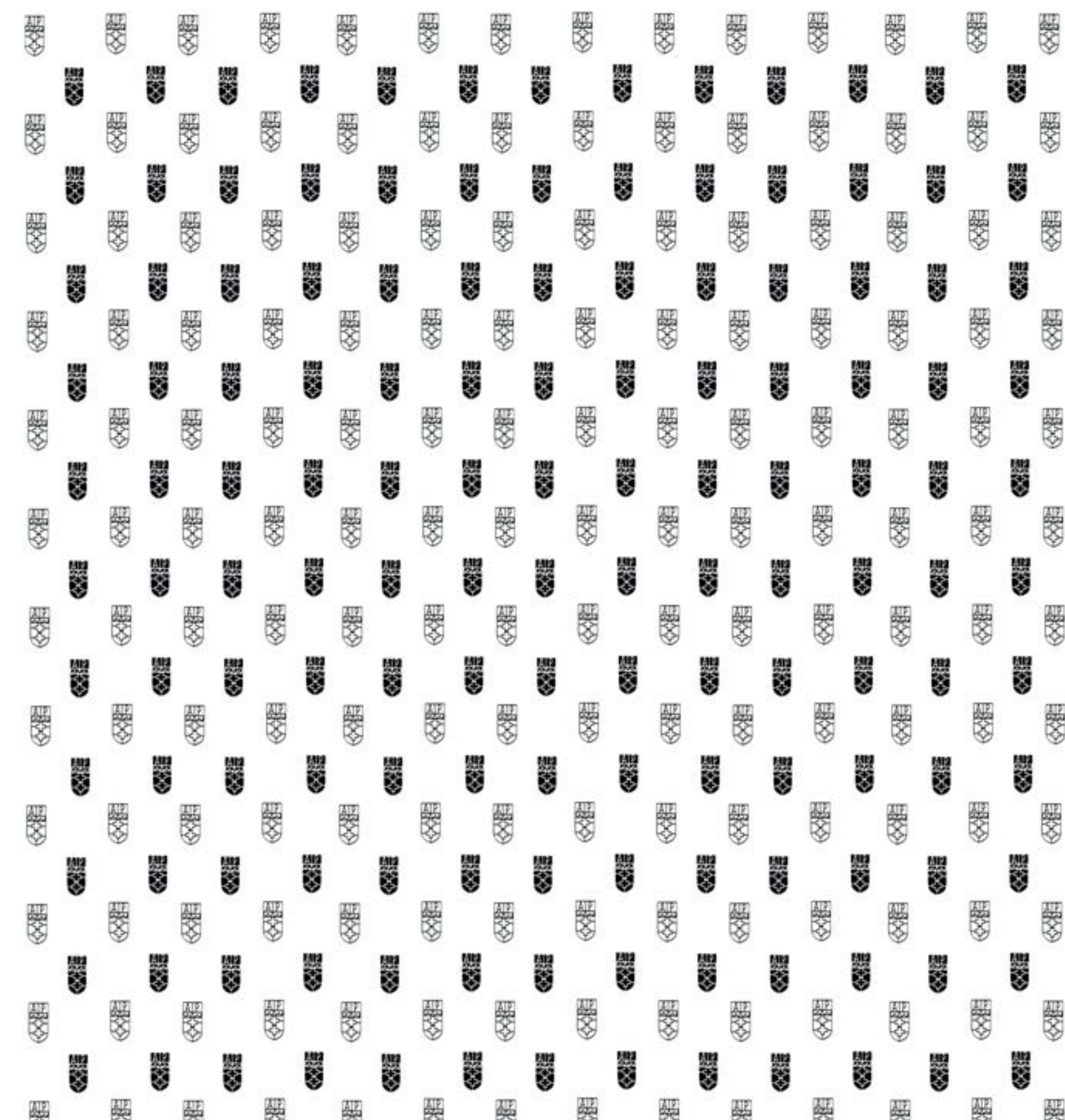

A black and white photograph capturing the aftermath of war in Gdańsk, Poland. The scene is a panoramic view of a city in ruins. In the foreground, a large, multi-story building on the left has been severely damaged, with its facade crumbling and many windows missing, leaving dark rectangular voids. To its right, a street is filled with rubble and debris. In the background, several church spires and towers are visible against a hazy sky, some appearing damaged. A crane is visible in the distance. In the lower right, a building with the word 'FOTO' above a doorway is partially visible. The overall atmosphere is one of desolation and the scale of destruction.

Powojenny Gdańsk w fotografiach
Mariana „RYSIA” Dobrzykowskiego

Powojenny Gdańsk
w fotografiach
Mariana „RYSIA” Dobrzykowskiego

Redakcja: Andrzej Regliński
Wstęp i opisy zdjęć: Andrzej Regliński
Fotoreporter Marian Dobrzykowski: Joanna Bławat-Obin

Skład: Paweł Tarełko
Skany fotografii: Bogna Garczewska, Monika Szczepańska,
Krystyna Zalewska, Paweł Tarełko
Korekta: Adrianna Hess

Plakaty z zasobu APG, sygn. 10\2290\378 - s. 12, 66, 84

© Copyright by Archiwum Państwowe w Gdańsku
ISBN: 978-83-950600-3-8

Archiwum Państwowe w Gdańsku
ul. Wałowa 5
80-858 Gdańsk
www.gdansk.ap.gov.pl

Druk:

Spis treści

Wstęp

Fotoreporter Marian Dobrzykowski

1. Główne Miasto \ Stare Miasto
2. Wrzeszcz \ Oliwa
3. Ludzie \ Wydarzenia

Wstęp

Mimo upływu już ponad 70 lat od zakończenia drugiej wojny światowej jej charakter, skala oraz odczuwalne skutki wciąż pozostają w pamięci całych pokoleń, szczególnie tam, gdzie wiązały się z ogromnymi zmianami w sferze życia politycznego, społecznego czy gospodarczego – a tak było w naszym kraju.

Gdańsk był jednym z miast najbardziej dotkniętych skutkami zakończonej wojny. Nastąpiła tutaj całkowita wymiana ludności, a w sferze materialnej, przynajmniej w śródmieściu, tkanka miejska praktycznie przestała istnieć. Zbliżający się na początku 1945 r. front, jak również fale uchodźców z Prus Wschodnich kierujące się w stronę Gdańska były wykorzystywane w niemieckiej propagandzie do nawoływania o walkę do ostatniej kropli krwi. Z kolei dla żołnierzy Armii Czerwonej Gdańsk był symbolem cywilizacji germańskiej nad Bałtykiem, a silny opór stawiany w Królewcu i Prusach Wschodnich dodatkowo wzmacniał nienawiść, której ofiarami były nie tylko pozostała ludność niemiecka, ale także miejska zabudowa. Bezpośrednie działania wojenne zaczęły się 9 marca 1945 r. od nalotów bombowych, kontynuowanych w kolejnych dniach. Ostrzał artyleryjski spowodował liczne pożary, a nieugięta postawa władz niemieckich, gotowych stawiać opór do końca, oraz zacięte walki uliczne wzmogły skalę zniszczeń.

Ostatecznie jednak 28 marca wojska niemieckie zostały wyparte, a do miasta wkroczyła armia radziecka. 30 marca 1945 r. utworzono województwo gdańskie, co zapoczątkowało tworzenie polskiej administracji. 31 marca Franciszek Kotus-Jankowski został mianowany prezydentem miasta, w kwietniu zaczął działać Zarząd Miejski w Gdańsku, a 9 lipca 1945 r. odbyło się pierwsze posiedzenie Miejskiej Rady Narodowej w Gdańsku – nowego organu władzy państwowej po 1944 r.

Zakończenie działań wojennych nie zatrzymało procesu destrukcji gdańskich zabytków. Zniszczenia miały wiele przyczyn, na które złożyły się zarówno bezsensowny opór, wynikający z decyzji niemieckiego dowództwa, jak i podpalenia domów przez rosyjskich żołnierzy, często z błahych przyczyn – gdy znaleźli niemiecki mundur albo w celu zatuszowania śladów rabunku, gwałtu czy egzekucji¹. Wielkość zniszczeń w historycznym śródmieściu Gdańska oceniano na 90%, z dużych miast w powojennej Polsce jedynie Warszawa i Wrocław były bardziej spustoszone niż Gdańsk. Dziesiątki opuszczonych i zrujnowanych budynków na wiele miesięcy, a niekiedy lat pozbawiono funkcji użytkowych, co powodowało dalsze ich niszczenie. Rozwijał się szaber, z ruin pozyskiwano deficytowe materiały budowlane. Pogarszający się stan techniczny, brak opieki oraz niepodejmowanie działań, których celem byłyby remont czy odbudowa, stanowiły wygodne dla władz administracyjnych uzasadnienie decyzji o prowadzeniu akcji rozbiórkowej na ogromną skalę. Bardzo wiele szkód wyrządziły sztormy z lat 1945–1946 oraz destrukcyjny wpływ deszczu, śniegu i mrozu (powodujący osunięcia całych fasad i ścian). Znaczenie miały także odgruzowywanie i prace rozbiórkowe prowadzone ze względu na bezpieczeństwo mieszkańców oraz w celu odtworzenia niezbędnych dróg komunikacji. W takiej sytuacji sprawy związane z ratowaniem budynków czy ich zabytkowych części schodziły na drugi plan².

Wszystko to sprawiło, że choć na wielkość zniszczeń miały bezsporny wpływ prowadzone działania wojenne, późniejsze zaniechania oraz różnice w podejściu do zagadnienia odbudowy miasta przyczyniły się do zwiększenia zakresu strat, przypisywanych potem skutkom zakończonej wojny. W najbardziej dotkniętym zniszczeniami Głównym Mieście ocalało tylko 38 budynków mieszkalnych, w tym 12 o charakterze zabytkowym. Droga Królewska niemal cała była w gruzach, przy ulicy Długiej stały trzy domy. W gruzy zamieniły się wszystkie gotyckie bramy i baszty, spalone zostały ratusz głównomiejski, Wielka Zbrojownia i kościół Mariacki. W lepszym stanie zachowały się kościół św. Mikołaja i kaplica Królewska³. Zniszczone było też centrum Wrzeszcza, szczególnie w okolicach alei Grunwaldzkiej. W znacznie lepszej kondycji przetrwały zabudowy Wrzeszcza Dolnego i Jaśkowej Doliny oraz Oliwy. Stąd też właśnie Oliwa i Wrzeszcz były najlepszymi miejscami do zamieszkania i przyciągały wielu nowych osadników (Główne Miasto ze względu na ogrom zniszczeń nie nadawało się do zasiedlenia).

W czerwcu 1945 r. spis mieszkańców Gdańska objął 134 tys. osób, z czego 124 tys. stanowiła ludność niemiecka. 10 sierpnia 1945 r. wojewoda gdański Mieczysław Okęcki wydał instrukcję dotyczącą trybu i warunków wysiedlenia. Nastąpiła szybka wymiana ludności – do końca 1945 r. miasto opuściło ponad 80 tys. ludności uznanej za niemiecką. Wywożono ją pociągami do granicy zachodniej. Latem 1946 r. Gdańsk zamieszkiwało już 140 tys. Polaków i niecałe 15 tys. Niemców. Miejsce wysiedlanych zajmowali Polacy z centralnej i południowo-wschodniej Polski oraz Wielkopolski (tzw. przesiedleńcy), a także repatrianci, jak nazywano Polaków ze wschodnich terenów II RP, przyłączonych do ZSRR. Miasto przyciągało łatwością znalezienia pracy w stoczni czy innych branżach związanych z działaniem portu morskiego⁴.

W latach 1945–1946 nie rozstrzygnięto jeszcze, jaką formę uzyska odbudowane centrum. Będąca skutkiem zakończonej wojny antyniemieckość ujawniała się m.in. w pośpiechu i w pewnej nonszalancji, z jaką traktowano ocalałe z walk budowle, przeznaczając do wyburzenia również te domy, które nadawały się do remontu. Była widoczna także w usuwaniu wszelkich oznak niemieckości – tabliczek, pomników, cmentarzy. Wiosną 1945 r. nowa, polska administracja najpierw zamieniła nazwy gdańskich ulic na polskie, a dopiero potem zaczęła koordynować prace porządkowe, które trwały już w różnych częściach miasta z inicjatywy mieszkańców. W tym samym czasie podejmujący decyzje o wyburzeniach architekci byli dość liberalni i nie patrzyli na ocalałe budowle jako na cenny składnik tkanki miejskiej. Postrzegali je raczej jako pozostałości zniechęconej kultury niemieckiej⁵.

1 maja 1945 r. zaczęła działać Dyrekcja Rozbudowy Miasta Gdańska, która przystąpiła do zabezpieczania zabytkowych budynków. W sierpniu powstał Komitet Społeczny Odgruzowania i Odbudowy Miasta Gdańska organizowany przez Józefa Chojnackiego. Jeszcze w 1945 r. stworzono pierwszy plan odbudowy zabytkowego centrum (autorstwa Władysława Czernego)⁶. W Zarządzie Miejskim powstał Wydział Kultury i Sztuki (na jego czele stanął prof. Jan Kilariski), a pierwszym wojewódzkim konserwatorem zabytków został 1 marca 1946 r. profesor Politechniki Gdańskiej Jan Borowski. To z jego inicjatywy we wrześniu utworzono Państwową Pracownię Konserwacji Obrazów i Rzeźb, przekształconą w 1947 r. w Pracownię Konserwatorską. Ogromne znaczenie miała decyzja Borowskiego z 11 października 1947 r. uznająca cały obszar miasta w obrębie fortyfikacji za zabytek, co spowodowało konieczność uzgadniania z konserwatorem zabytków wszelkich decyzji związanych z odbudową miasta. Zasługą Borowskiego jest też stworzenie pierwszego rejestru zabytków przewidzianych do ochrony i odbudowy. Znalazły się w nim najważniejsze gdańskie zabytki, a kryteriami wyboru były czas powstania oraz styl architektoniczny. Cenzurę ograniczono do epoki klasycyzmu początku XIX w., ochroną nie objęto budowli późniejszych (odzwierciedlających eklektyzm czy secesję XIX i XX w.).

W tym czasie rozpoczęła się dyskusja na temat przyszłego kształtu Gdańska: zastanawiano się, czy odbudować Główne Miasto w jego historycznej postaci, zachować je w formie trwałej ruiny, czy też wyznaczyć nowe centrum miasta na terenach stoczni lub Nowego Portu. W 1947 r. Towarzystwo Przyjaciół Nauki i Sztuki, jak również sami konserwatorzy (w tym generalny konserwator zabytków prof. Jan Zachwatowicz) apelowali o rekonstrukcję Głównego Miasta i objęcie jego terenu ścisłą ochroną konserwatorską⁷. W 1948 r. powstał tzw. plan Zachwatowicza – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części dzielnic staromiejskich. Dotyczył w zasadzie Głównego Miasta, zrezygnowano z objęcia opracowaniem innych dzielnic historycznych, w tym Starego Miasta, co przesądziło o ich późniejszym kształcie. Przyjęte wówczas decyzje konserwatorskie przesądziły o nieodbudowywaniu zabudowy pochodzącej z końca XIX i początku XX w. (np. nie został zrekonstruowany w przedwojennym kształcie urząd pocztowy na ulicy Długiej). Historyzm, secesja i modernizm – dodatkowo utożsamiane z państwem pruskim – nie znalazły uznania, zatem budynki z tych okresów były wyburzane. W 1947 r. powstał pierwszy plan odbudowy i rekonstrukcji Głównego Miasta (jego autorami byli Władysław Czerny, Stanisław Bobiński i Witold Doliński).

Odgruzowywanie miasta po wojnie odbywało się w dużej mierze dzięki aktywności jego mieszkańców. Społeczny komitet odbudowy od listopada 1946 r. w każdą niedzielę mobilizował do prac w rejonie Targu Węglowego kilku tysięcy ochotników, przy czym entuzjazm dla odbudowy był tak duży, że nie wymagało to żadnych środków przymusu. W 1948 r. na placach budowy pojawili się junacy z Powszechniej Organizacji Służba Polsce (młodzież między 16. a 21. rokiem życia), a przedsiębiorstwa i podmioty różnego rodzaju organizowały w czasie wolnym, przy okazji różnych świąt państwowych (jak 1 Maja czy 22 Lipca), tzw. czyny społeczne, polegające na odgruzowywaniu i porządkowaniu miasta.

W pierwszym okresie koncentrowano się na demontażu uszkodzonych dachów, stropów i murów oraz oczyszczaniu z gruzu najważniejszych zabytków. Początkowo, mimo wielu przeszkód, przebiegało to w miarę sprawnie, ale w 1948 r., kiedy nastąpiły upaństwowienie procesu inwestycyjnego oraz nacjona-

lizacja biur projektowych i przedsiębiorstw budowlanych, proces odbudowy zwolnił. Pojawiły się problemy takie jak niedotrzymywanie terminów czy niestaranne wykonawstwo. W tym samym roku nastąpiło całkowite wstrzymanie pomocy państwa w finansowaniu prac przy zabytkowych obiektach sakralnych. Gdy w 1950 r. zlikwidowano Gdańską Dyrekcję Odbudowy, konserwacją i odbudową zabytków zajęli się wojewódzki konserwator zabytków⁸. Zmiana nastąpiła też w podejściu do odbudowy miasta i jej konserwatorskiej wizji. Malejące finansowanie oraz nowe zadania postawione przed socjalistycznym państwem skierowały uwagę decydentów i architektów w inną stronę. Na mocy dekretu z 26 kwietnia 1948 r. utworzony został Zakład Osiedli Robotniczych (w 1951 r. zmieniono jego nazwę na Dyrekcja Budowy Osiedli Robotniczych w Gdańsku), którego zadaniem było wykonywanie wszelkich czynności związanych z budowaniem społecznych osiedli i mieszkań pracowniczych, a w szczególności prowadzenie akcji budownictwa pracowniczego finansowanego ze środków przeznaczonych na ten cel w państwowym planie inwestycyjnym. Tuż po zakończeniu wojny najważniejszym problemem był brak odpowiedniej liczby mieszkań dla robotników rozwijających się zakładów (stoczni i portu), stąd też podjęto decyzję o odbudowie Głównego Miasta jako osiedla robotniczego. Funkcję inwestora miał pełnić ZOR – później DBOR (przedmiotem działania była realizacja w charakterze inwestora bezpośredniego podstawowego budownictwa miejskiego i osiedlowego). W 1949 r. przystąpiono do budowy pierwszego bloku pomiędzy ulicami Długą, Garbarą, Ogarną i Pocztową, co w pewnym stopniu zdefiniowało odbudowę tej części miasta na wiele lat⁹.

Ten niezwykle interesujący okres w dziejach Gdańska dokumentował, obok wielu innych fotografów, Marian Dobrzykowski. Na jego zdjęciach widać zarówno ruiny i zniszczoną zabudowę miasta, jak i powracające życie, widoczne w odgruzowywaniu ulic, odradzającym się ruchu ulicznym, działalności instytucji publicznych, imprezach sportowych czy scenkach odzwierciedlających tworzenie się zrębów nowej władzy. Fotografie prezentowane w niniejszym albumie zostały wybrane spośród wielu innych znajdujących się w zasobach Archiwum Państwowego w Gdańsku, ale myślą przewodnią towarzyszącą tej czynności była chęć pokazania za pomocą zdjęć życia miasta w tym niełatwym, powojennym okresie. Trochę trudności sprawiło nam przygotowanie opisów fotografii, ponieważ te pozostawione przez autora zdjęć zawierały wiele nieścisłości. Mamy zatem świadomość, że nasze objaśnienia mogą nie być do końca precyzyjne.

¹ O skali zniszczeń: P. Perkowski, *Gdańsk – miasto od nowa. Kształtowanie społeczeństwa i warunki bytowe w latach 1945–1970*, Gdańsk 2013, s. 299–300; M. Gawlicki, *Zabytkowa architektura Gdańska w latach 1945–1951. Kształtowanie koncepcji konserwacji i odbudowy*, Gdańsk 2016, s. 25–60.

² J. Friedrich, *Odbudowa Głównego Miasta Gdańska w latach 1945–1960*, Gdańsk 2015, s. 53–55.

³ *Wspomnienia z odbudowy Głównego Miasta*, opr. I. Trojanowska, t. 1, Gdańsk 1978, s. 8–9.

⁴ P. Perkowski, op. cit., s. 72–74.

⁵ M. Gawlicki, op. cit., s. 181–182, P. Perkowski, op. cit., s. 48–50.

⁶ *Wspomnienia z odbudowy...*, s. 11.

⁷ Ibidem, s. 10–11.

⁸ M. Gawlicki, op. cit., s. 340–341.

⁹ *Wspomnienia z odbudowy...*, s. 11–12, J. Friedrich, op. cit., s. 190–218, M. Gawlicki, op. cit., s. 373–374.

Fotoreporter Marian Dobrzykowski

Marian Franciszek Dobrzykowski, pseudonim „Ryś”, urodził się 8 sierpnia 1919 r. w Obornikach w województwie wielkopolskim jako syn Władysława i Jadwigi z domu Lewandowskiej. W 1938 r. ukończył gimnazjum ogólnokształcące w Poznaniu. Zgodnie ze swoimi zainteresowaniami w lutym 1939 r. rozpoczął pracę zawodową jako fotograf w Studium Fotograficznym Mieczysława Rysia w Poznaniu. Pracował tam do początku stycznia 1945 r. W marcu 1945 r. przyjechał do Gdańska i został przyjęty do służby w Komendzie Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej w Gdańsku¹. W kwietniu 1945 r. powierzono mu kierowanie piekarnią przeznaczoną do wyłącznej dyspozycji KW MO. W maju 1945 r. pracował na stanowisku kwaterunkowego, a w czerwcu 1945 r. przeniesiono go do Wydziału Śledczego, gdzie miał pełnić obowiązki fotooperatora. 16 lipca 1945 r. z powodów zdrowotnych zwolniono go ze służby w KW MO w Gdańsku, na jego wniosek (co ciekawe, jednocześnie złożył wypowiedzenie oraz deklarację wykonywania reportażu i udzielania wskazówek w Dziale Fotograficznym KW MO w Gdańsku)².

Po zwolnieniu się z Komendy Wojewódzkiej, w latach 1945–1954, współpracował z Delegaturą Rządu do spraw Wybrzeża, Biurem Odbudowy Portów oraz ze stoczniami w Gdańsku i Gdyni. W 1945 r. otworzył w Gdańsku-Wrzeszczu przy ulicy Grunwaldzkiej 66 własne studio fotograficzne. W celu sporządzenia dokumentacji zlecano mu fotografowanie zniszczeń wojennych oraz powojennej odbudowy³. Swoje zdjęcia Dobrzykowski publikował w wydawnictwach o tematyce morskiej (m.in. w Wydawnictwie Morskim), katalogach okrętowych oraz w tygodniku „Przekrój”. Pomimo pomyślnej koniunktury i dobrze prosperującej firmy w 1967 r. wyjechał z Gdańska (po śmierci właściciela lokalu przy ulicy Grunwaldzkiej 66 został z niego wyeksmitowany)⁴. Przypuszczalnie przeprowadził się do Warszawy. Wyjeżdżając, zabrał ze sobą swój bogaty zbiór zdjęć prezentujących zniszczone i odradzające się po drugiej wojnie światowej Wybrzeże. Wiadomo, że utrzymywał się z prac zlecanych m.in. przez wydawnictwa, w tym Centralny Zarząd Upowszechniania Prasy i Książki Ruch (późniejsza Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza Prasa–Książka–Ruch), oraz Ministerstwo Kultury i Sztuki⁵.

W lutym 1970 r. dyrektor Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Gdańsku Czesław Biernat wystosował pismo do Mariana Dobrzykowskiego z propozycją zakupu jego kolekcji fotografii, co spotkało się z pozytywnym odzewem. Na drodze transakcji stanęły kwestie finansowe. Zakup miał być sfinansowany przez gdańskie władze terenowe oraz Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych. Dyrektor Archiwum zwrócił się także z prośbą do Komitetu Wojewódzkiego PZPR oraz zarządu Gdańskiego Towarzystwa Naukowego o dofinansowanie, a właściwie skredytowanie przedsięwzięcia (kolekcja miałaby zostać zakupiona przez KW PZPR i GTN, a następnie przekazana do WAP, które po pozyskaniu środków zwróciłoby wydatkowaną kwotę). W swoim wniosku Biernat podkreślił naukowe i dokumentacyjne znaczenie fotografii Mariana Dobrzykowskiego, stwierdzając, że „[...] kolekcja zawiera cenne zdjęcia, dotyczące wszystkich przejawów życia politycznego i gospodarczego Wybrzeża Gdańskiego”. Dlatego też, jak czytamy w piśmie, „[...] jej nabycie dla Archiwum Państwowego wydaje się nieodzowne”⁶. Niestety, pomimo usilnych starań dyrektora Biernata zakup kolekcji udało się sfinalizować dopiero w 1974 r. Trudności finansowe i proceduralne odsunęły w czasie włączenie tej cennej dokumentacji fotograficznej do zasobów gdańskiego Archiwum. W październiku 1974 r. sprawa zakupu negatywów została pomyślnie zakończona, a w maju 1975 r. opisane przez Dobrzykowskiego zdjęcia w postaci negatywów i wglądówek – włączone do zbiorów AP w Gdańsku. W 1978 r. opracowano inwentarz książkowy omawianej kolekcji obejmujący 113 jednostek archiwalnych (2635 negatywów wraz z wglądkami)⁷.

Największy dział w zbiorze stanowią zdjęcia miast z lat 1945–1950 (Gdańska i jego dzielnic – Wrzeszcza i Oliwy, Sopotu oraz Gdyni) w ujęciach ogólnych oraz ilustrujących fragmenty poszczególnych ulic i zabudowy, w tym obiektów zabytkowych. Kolejną grupą tematyczną są fotografie zrujnowanej i odbudowującej się komunikacji, w tym linii tramwajowej i autobusowej, a także pierwszej powojennej linii wodnej. Ciekawy obszar do badań historycznych stanowią materiały ujęte w tematach: wydarzenia, uroczystości, pochody, osoby. Marian Dobrzykowski sfotografował ważne wydarzenia państwowe, kościelne, oświatowo-kulturalne oraz sportowe z udziałem władz państwowych i lokalnych. Udokumentował także powódź na Żuławach Gdańskich, którą wywołały wycofujące się wojska niemieckie w 1945 r. Odrębne działy w zbiorze ilustrują stan portów i stoczni: ich zniszczenia i odbudowę, pracę dokerów i stoczniovców, urządzenia techniczne, statki.

Marian „Ryś” Dobrzykowski utrwalił ogrom zniszczeń i odradzające się życie mieszkańców Wybrzeża. Udokumentował wizualnie rzeczywistość, w jakiej przyszło żyć tym, którzy przetrwali wojnę. Najbardziej szczegółowe opisy, a tym bardziej przytaczane dane statystyczne nie są w stanie odzwierciedlić powojennego krajobrazu. Dobrzykowskiemu się to udało. A dzięki zaangażowaniu i determinacji dyrektora gdańskiego Archiwum Czesława Biernata ta cenna kolekcja zdjęć może dzisiaj służyć historykom jako wartościowy materiał źródłowy do badań nad powojenną historią Wybrzeża Gdańskiego.

Niezależnie od omawianej kolekcji, stanowiącej odrębny zbiór, zdjęcia Mariana Dobrzykowskiego rozproszone są po innych zespołach archiwalnych APG. Dla przykładu albumy i pojedyncze fotografie autorstwa „Rysia” znajdują się w aktach Wydawnictwa Morskiego oraz Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Gdańsku. W posiadaniu fotografii Dobrzykowskiego jest także m.in. Gdańska Galeria Fotografii Muzeum Narodowego w Gdańsku oraz Biblioteka Gdańska PAN.

Wracając do samego autora zdjęć, warto w tym miejscu przypomnieć, że był on członkiem Stowarzyszenia Autorów ZAiKS (od 1948 r.), jurorem wielu wystaw artystycznych (sam także prezentował swoje fotografie o tematyce marynistycznej)⁸. Był związany z Gdańskiem przez ponad 20 lat, resztę życia spędził w stolicy. Zmarł 8 czerwca 1991 r. i został pochowany w Warszawie na Cmentarzu Komunalnym Północnym. Pozostawiony przez niego zbiór cieszy się bardzo dużym zainteresowaniem, szczególnie historyków i wydawców. Fotografie „Rysia” były wielokrotnie prezentowane na wystawach organizowanych przez Archiwum Państwowe w Gdańsku oraz inne trójmiejskie instytucje kultury.

¹ IPN Gd 130/1066.

² Ibidem, s. 15, 16, 25.

³ *Wstęp do inwentarza Zbioru fotogramów „Rysia” Mariana Dobrzykowskiego z Gdańska z lat 1945-1950*, oprac. L. Olszewska, nr zespołu APG 1579.

⁴ APG 2549/27740.

⁵ Ibidem.

⁶ APG 1414/96, s. 62.

⁷ Kolekcję ostatecznie uporządkowała, a także opracowała inwentarz książkowy Ludwika Olszewska.

⁸ *Wstęp do inwentarza...*, op. cit., Polańska A., *Działania artystyczne w gdańskim środowisku fotograficznym promujące fotografię marynistyczną w l. 1948–1981*, s. 195, DOI:https://doi.org/10.26881/porta.2018.17.08.

Główne Miasto\ Stare Miasto

Wjazd do Gdańska. Widok na ulicę Okopową i budynek Wojewódzkiej Rady Narodowej (dzisiejszy Pomorski Urząd Wojewódzki), 1949 r.

Widok na Motławę i Długie Pobrzeże, 1945 r.

Zniszczone magazyny na Wyspie Spichrzów, 1945 r.

Widok na Motławę i Długie Pobrzeże, z lewej budynek Towarzystwa Przyrodniczego z wieżą, gdzie mieściło się obserwatorium astronomiczne, 1945 r.

Widok na Żuraw z drugiej strony Motławy, 1945 r. (po lewej).

Zniszczony Żuraw i fragment Długiego Pobrzeża, 1945 r.

Róg ulic Chmielnej i Stągiewnej, przy wejściu do budynku przedwojennej Miejskiej Kasy Oszczędnościowej, 1945 r.

Brama Stągiewna od strony Motławy, 1949 r.

Widok na zniszczone magazyny na Wyspie Spichrzów, Motławę i Zieloną Bramę, 1946 r.

Zielona Brama po zakończeniu wojny była w bardzo złym stanie technicznym. W 1946 r. w celu jej zabezpieczenia postawiono w miejscach dawnych ścian dwie przypory wzmacniające niestabilną konstrukcję korpusu głównego, a w celu skutecznej ochrony przed wpływem czynników atmosferycznych zamurowano otwory okienne w ścianach pierwszego piętra. Na zdjęciu Zielona Brama w odbudowie, 1946 r.

Długi Targ od strony Zielonej Bramy, 1945 r.

Jeden z pierwszych tramwajów na ulicy Długiej, 1946 r.

Kamieniarze i odtwarzanie zabytków, ulica Długa, 1946 r.

W 1949 r. przystąpiono do rekonstrukcji hełmu ratusza. Prace rozpoczęły się od umocowania drewnianego rusztowania, a 4 sierpnia 1949 r. robotnicy zawiesili na wieży ratusza głównomiejskiego wiechę.

Widok z lotu ptaka na ulicę Długą, 1947 r.

Widok na Długi Targ, po lewej ratusz, 1949 r.

Widok z ratuszowej wieży na ulice Długą i Tkacką, po lewej odbudowywane przez Dyрекcję Budowy Osiedli Robotniczych kamienice przy ulicy Ogarnej, 1950 r.

Ulica Długa, 1949 r.

Odbudowa ulicy Długiej i Złota Brama, 1949 r.

Złota Brama, ok. 1948 r.

Prace rekonstrukcyjne, 1949 r.

Złota Brama, 1948 r.

Attyka Ratusza Głównego Miasta Gdańska, 1945 r.

Ulica Tkacka, w głębi Wielka Zbrojownia, 1948 r.

Ulica Tkacka i Wielka Zbrojownia, 1948 r.

Ulica Tkacka, 1947 r.

Odbudowa zabudowy przy ulicy Ogarnej, 1948 r.

Ulica Piwna, ok. 1948 r.

Szyny kolejowe, ułożone w celu usprawnienia sprzątania gruzów, doprowadzone do kościoła Mariackiego, 1946 r.

Ulica Piwna i ruiny, 1945 r.

Widok na kościół NMP i zniszczone kamienice przy ulicy Piwnej, 1946 r.

Fragment ulicy Piwnej, 1945 r.

Ulica Piwna, 1945 r.

Kościół Mariacki od ulicy św. Ducha, 1945 r.

Plebania kościoła Mariackiego, 1945 r.

Brama przed wejściem do kościoła Mariackiego od ulicy Piwnej, 1945 r.

Kościół Mariacki, 1948 r.

Wnętrze kościoła, 1946 r.

Kaplica Królewska, 1946 r.

Ulica św. Ducha i kaplica Królewska, 1946 r.

Widok na zrujnowane kamienice od ulicy Piwnej, 1949 r.

Ulica Szeroka, w środku tylna ściana Żurawia 1945 r.

Ulica Szeroka, ruiny kamienic, 1945 r.

Widok z wieży ratusza na odbudowę miasta, ulice Długa i Piwna, pośrodku zniszczona fasada Wiekiej Zbrojowni, 1950 r.

Ulica Szeroka i bazylika św. Mikołaja, 1945 r.

Ulica Szeroka, 1946 r.

Zrujnowane domy
na ulicy Szerokiej, 1945 r.

Targ Drzewny – na pierwszym planie odsłonięta linia średniowiecznych murów obron-
nych, w tle ratusz staromiejski, wieża kościoła św. Katarzyny, ok. 1948 r.
(na następnych stronach)

Widok na ulicę św. Ducha, 1946 r.

Ulica św. Ducha (skrzyżowanie z dzisiejszą ulicą Węglarską), róg Targu Drzewnego, 1945 r.

Ulica Szeroka, 1947 r.

Widok na Targ Drzewny od ulicy Szerokiej, 1945 r.

Ulica Szeroka, wylot na Targ Drzewny, 1947 r.

Robotnicy na ulicy Szerokiej, 1947 r.

Teatr miejski przy Targu Węglowym i Baszta Słomiana, 1945 r.

Zaplecze zniszczonego teatru (dzisiejsza ulica Teatralna), 1945 r.

Widok na zniszczony teatr, 1949 r.

Widok z ratusza na miasto (Targ Drzewny, dworzec, w prawym górnym rogu odbudowywany budynek Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Gdańsku), 1950 r.

Jeden z nielicznych kościołów Gdańska, który zachował się we w miarę dobrym stanie - potrzebował jedynie naprawy dachu - kościół św. Jakuba, 1945 r.

Odrestaurowany ratusz staromiejski, 1950 r.

W wyniku działań wojennych przedwojenne ulice Pfefferstadt (Korzenna) i Paradiesgasse (Rajska) na Starym Mieście zniknęły. Pozostały jedynie ruiny, stan ok. 1946 r.

Resztki dawnych kamienic, 1945 r.

Prace rozbiórkowe, 1945 r.

Odgruzowywanie miasta odbywało się w dużej mierze dzięki aktywności mieszkańców. Społeczny komitet odbudowy w każdą niedzielę mobilizował do prac w rejonie Targu Węglowego kilku tysięcy ochotników, przy czym entuzjazm dla odbudowy był tak duży, że nie wymagało to żadnych środków przymusu.

Odgruzowywanie Starego Miasta, teren dzisiejszych ulic: Podwale Grodzkie, Podbielańska, Korzenna i Rajska, 1946 r.

Prace porządkowe, Podwale Grodzkie, w oddali widać gmach Dyrekcji Kolei, 1945 r.

Ładowanie gruzu, 1945 r.

Odbudowa miasta, robotnicy i prace budowlane, 1947 r.

Budowa hotelu „Monopol” naprzeciw Dworca Głównego, 1947 r.

Dzisiejsze Podwale Grodzkie (przed wojną Stadtgraben), widok od strony dworca na zniszczone budynki, 1946 r.

Podwale Grodzkie, tutaj stał hotel „Norddeutscher Hof” (Stadtgraben 11), 1946 r.

Podwale Grodzkie, pozostała część hotelu „Continental” (Stadtgraben 7), 1946 r.

Podwale Grodzkie, w głębi widać fasadę Grand-Hotelu „Reichshof” (Stadtgraben 9), 1946 r.

Burzenie ruin, Podwale Grodzkie
(naprzeciw Dworca Głównego), 1945 r.

Burzenie ruin, Podwale Grodzkie (naprzeciw dworca głównego), 1945 r.

„Vorpostenhaus”, czyli gmach przy ulicy Elżbietańskiej (Elisabeth-Kirchengasse), gdzie w czasie wojny mieściły się siedziby dziennika „Danziger Vorposten”, niemieckiej agencji prasowej oraz Urzędu Prasy na Okręg Rzeszy Gdańsk-Prusy Zachodnie. W latach 1969-1998 znajdowały się tam restauracja i sklep rybny „Krewetka” (obecnie Cinema City „Krewetka”). Na zdjęciach stan z 1945 r.

Wylot ulicy Elżbietańskiej, widok na Dworzec Główny, 1949 r.

Wrzeszcz \ Oliwa

Główna ulica Wrzeszcza -
aleja Grunwaldzka, 1945 r.

Aleja Grunwaldzka, 1947 r.

Aleja Grunwaldzka, 1945 r.

„Kawiarnia Pod Orłem”, aleja Grunwaldzka, róg Miszewskiego,
1945 r.

Aleja Grunwaldzka przy skrzyżowaniu z ulicą Słowackiego, 1946 r.

Aleja Grunwaldzka i gruzy, po lewej kamienica, gdzie mieścił się sklep mięsny (nr 131) i kamienica nr 127, 1946 r.

Usuwanie gruzów, 1946 r.

Tramwaje, autobusy i wozy na alei Grunwaldzkiej, w tle budynek nr 62 (z wieżyczką), 1946 r.

Aleja Grunwaldzka, rozbiórka zniszczonych gmachów, 1945 r.

Usuwanie gruzów, 1946 r.

Okolice alei Grunwaldzkiej we Wrzeszczu były miejscem, gdzie powojenne władze miały ambicję stworzenia Grunwaldzkiej Dzielnicy Mieszkaniowej (GDM), nawiązującej do warszawskiej Marszałkowskiej Dzielnicy Mieszkaniowej (MDM), 1947 r.

Odbudowa, aleja Grunwaldzka i ulica Barlickiego (obecnie Romana Dmowskiego), 1947 r.

Ruiny na alei Grunwaldzkiej, 1947 r.

Odbudowa alei Grunwaldzkiej, 1947 r.

Wstępne prace przy budowie
nowej ulicy, aleja Grunwaldzka,
1947 r.

Tramwaje na alei Grunwaldzkiej,
1948 r.

Aleja Grunwaldzka, ok. 1949 r.

Fontanna z 1909 r. , aleja Grunwaldzka i róg Jaśkowej Doliny, 1948 r.

Słup ogłoszeniowy przy alei Grunwaldzkiej, 1947 r.

Fasada katedry oliwskiej, 1947 r.

Pałac Opatów i park, Oliwa, 1949 r.

Park Oliwski, brama wejściowa, zniszczenia i odbudowa, 1949 r.

Prace porządkowe w parku Oliwskim, 1949 r.

Ludzie \ Wydarzenia

Polski żołnierz na gdańskiej ulicy, 1945 r.

Proces biskupa gdańskiego, w czasie wojny administratora diecezji chełmińskiej Karola Marii Spletta, oskarżonego o kolaborację, 1946 r.

Generał Wehrmachtu oddaje się do niewoli, 1945 r.

Generał Wehrmachtu oddaje się do niewoli. Od lewej kierowca komendanta, generał niemiecki, komendant wojewódzki Milicji Obywatelskiej mjr Mieczysław Konwizor, 1945 r.

Święto 1 Maja.
Komendant miasta Gdańska generał-lejtnant Siemion Mikulski
(w środku pod godłem), 1945 r.

Wojewoda gdański Mieczysław Okęcki (drugi z lewej),
obok komendant Gdańska gen. Siemion Mikulski, 1945 r.

Komendant Gdańska generał-lejtnan Siemion Mikulski i prezy-
dent miasta Gdańska Franciszek Kotus-Jankowski, 1945 r.

Wizyta w Stoczni Gdańskiej – na pierwszym planie prezydent
Gdańska Franciszek Kotus-Jankowski, 1945 r.

Prezydent Bolesław Bierut w Stoczni Gdańskiej, 1945 r.

Bolesław Bierut w otoczeniu stoczniovców, obok niego Eugeniusz Kwiatkowski i Franciszek Kotus Jankowski, 1945 r.

Przedstawiciele rządu zwiedzają port gdański, od prawej w pierwszym rządzie: wojewoda Mieczysław Okęcki, premier Edward Osóbka-Morawski, prezydent Gdańska Franciszek Kotus-Jankowski, prezydent Bolesław Bierut, w drugim rządzie pierwszy z prawej Eugeniusz Kwiatkowski - delegat rządu do spraw wybrzeża, 1945 r.

W budynku, w którym przed wojną mieściła się hala widowiskowo-sportowa (Sporthalle), w 1945 r. znajdowała się restauracja „Polonia”. Na zdjęciu wojewoda gdański Mieczysław Okęcki oraz komendant wojewódzki MO Mieczysław Konwizor w otoczeniu władz partyjnych, 1945 r.

Ten sam budynek w czasie, gdy odbywał się tu proces Alberta Forstera przed Najwyższym Trybunałem Narodowym (obecnie Opera Bałtycka), aleja Zwycięstwa, 1948 r.

Wojewoda Mieczysław Okęcki, obok po prawej Eugeniusz Kwiatkowski, 1945 r.

Mieczysław Okęcki w towarzystwie władz partyjnych miasta Gdańska, 1945 r.

W pierwszych latach po wojnie nabożeństwa stanowiły część oficjalnych obchodów, a dygnitarze partyjni często brali w nich udział. Msza św., w której uczestniczą od lewej gen. Marian Spychalski, marszałek Polski Michał Rola-Żymierski, prezydent Bolesław Bierut, 1945 r.

Msza św. przed pierwszym posiedzeniem Miejskiej Rady Narodowej w Gdańsku, 1945 r.

Wojewoda Mieczysław Okęcki przyjmuje raport od żołnierzy Wojska Polskiego, 1945 r.

Lotnisko we Wrzeszczu, gen. Karol Świerczewski w otoczeniu wyższych oficerów, 1945 r.

Zbiórka żołnierzy w koszarach, Wrzeszcz, ulica Słowackiego, 1945 r.

Oczekiwanie na przybycie przedstawicieli rządu, 1945 r.

Nowy ustrój, nowa władza.
Zjednoczenie partii PPS i PPR w Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą (PZPR), Wrzeszcz, ulica Liebermanna 38 (obecnie Waryńskiego), 1948 r.

Święto 1 Maja, Wrzeszcz, aleja
Grunwaldzka, 1948 r.
(także zdjęcie po prawej, na dole).

Budynek pruskiej komendy garnizonu, przed wojną rezydował tutaj wysoki komisarz Ligi Narodów, w latach 1945-1947 siedziba Komitetu Miejskiego PZPR (obecnie Nowy Ratusz, miejsce obrad Rady Miasta Gdańska, Wały Jagiellońskie 1), 1948 r.

Uroczystość Bożego Ciała w Gdańsku, 1945 r.

Święto Bożego Ciała, 1945 r.

Ozdobiony dom w czasie święta Bożego Ciała, Wrzeszcz, 1947 r.

W sali operacyjnej Akademii Lekarskiej w Gdańsku, na zdjęciu: Zdzisław Kieturakis (pierwszy od lewej), Kornel Michejda (czwarty od lewej), Kazimierz Piskozub (piąty od lewej), 1946 r.

Akademia Lekarska w Gdańsku, uroczystość inauguracji roku akademickiego, 2 lutego 1946 r., audytorium w budynku tzw. Starej Anatomii (obecnie audytorium O. Narkiewicza w Atheneum Gedanense Novum). Przemawia prof. Edward Grzegorzewski, pierwszy rektor Akademii Lekarskiej w Gdańsku. Za stołem prezydialnym od lewej: profesorzy Michał Reicher, Ignacy Adamczewski, Stanisław Hiller, Henryk Gromadzki, osoba nieznana, Wilhelm Czarnocki. Na prawo od Edwarda Grzegorzewskiego: Tadeusz Pawlas, osoba nieznana, Fryderyk Pautsch, Stanisław Wszelaki, Tadeusz Bilikiewicz.

Goście specjali, w tym przedstawiciele korpusu dyplomatycznego i misji wojskowych, 2 lutego 1946 r.

Prace rozbiórkowe, aleja Grunwaldzka, Wrzeszcz, ok. 1946 r.

Fotograf na ulicy Grunwaldzkiej
(Marian Dobrzykowski?), 1945 r.

Pierwsi robotnicy przy odbudowie, aleja
Grunwaldzka, 1947 r.

W 1948 r. powstała Powszechna Organi-
zacja „Służba Polsce” zrzeszająca osoby
między 16. z 21. rokiem życia. Junacy byli
kierowani do prac polowych i na place bu-
dowy. Chłopcy z SP pomagają przy odbudo-
wie, 1948 r.

29 czerwca 1945 r. zaczął kursować tramwaj nr 1, który jeżdżąc po jednym torze, połączył Śródmieście z Wrzeszczem. Po kilku tygodniach tramwaj nr 2 połączył Oliwę z zajezdnią tramwajową we Wrzeszczu. Na zdjęciu pierwszy tramwaj, 1945 r.

Bezpośredni przejazd z Oliwy do Śródmieścia był niemożliwy ze względu na zniszczony wiadukt i leżącą tam lokomotywę. Ulica Słowackiego i zburzony wiadukt, 1945 r.

Uroczystość otwarcia pierwszej linii tramwajowej Gdańsk Wrzeszcz-Oliwa. Wstęgę przecina prezydent Gdańska Franciszek Kotus-Jankowski, 1945 r.

Zniszczony tramwaj na ulicy, 1945 r.

W 1946 r. połączono działających wcześniej samodzielnie przewoźników miejskich z Gdańska, Gdyni i Sopotu w jedno przedsiębiorstwo “Międzykomunalne Zakłady Komunikacyjne Gdańsk–Gdynia” (MZK G–G). Wystawa dorobku gospodarczego Wybrzeża, 1946 r.

Autobus komunikacji miejskiej, 1949 r.

Jeden z pierwszych poważniejszych wypadków drogowych, Wrzeszcz, 1946 r.

Pierwsi goście, marynarze, Gdańsk Nowy Port, 1945 r.

Dostawy UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration) zapewniały gdańszczanom odzież i wyżywienie w tym trudnym okresie, a towary z nich pochodzące były przedmiotem pożądania wielu ludzi, jak również band rabunkowych.
Wyładowywanie dostawy UNRRA, 1947 r.

Robotnicy transportują towary UNRRA do magazynu we Wrzeszczu, 1947 r.

Jeden z przekazanych w ramach pomocy UNRRA traktorów:
Ford 9N, 1947 r.

Mecz I ligi na stadionie przy ulicy Traugutta: Lechia Gdańsk–Ruch Chorzów zakończony wynikiem 5:3, 27 marca 1949 r.

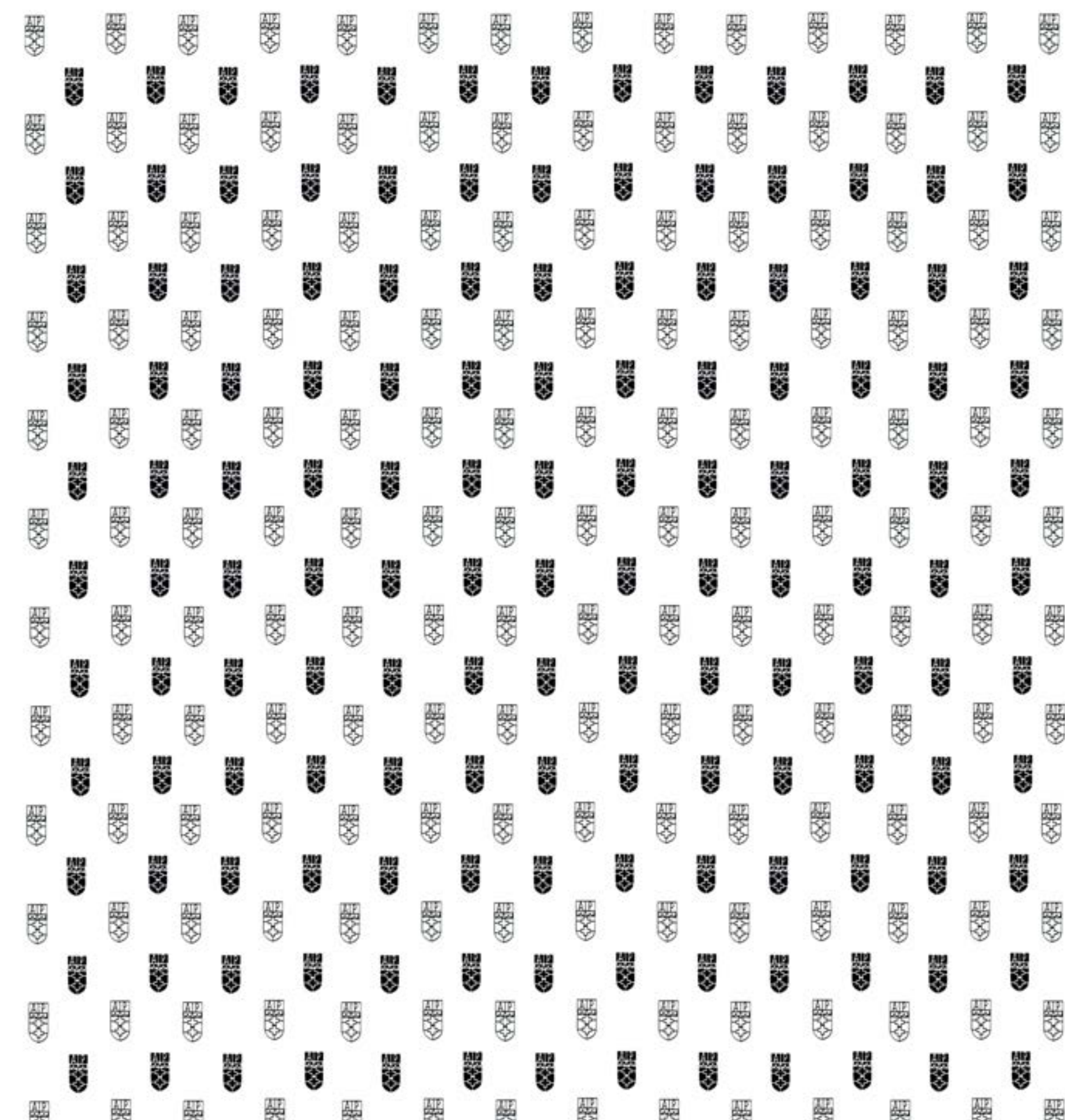

W drużynie Lechii grali: Józef Piekuta (bramkarz) - Alfred Kokot, Piotr Nierychło, Roman Rogocz, Tadeusz Skowroński, Jakub Smug, Czesław Lenc, Aleksander Kupcewicz, Henryk Kokot, Alfred Kamzela, Józef Pokorski (bramkarz), Leszek Goździk (kapitan).

Zestawienie sygnatur dla fotografii – zespół APG 1579 (166 zdjęć)

Strona	Pozytyw	Negatyw	Strona	Pozytyw	Negatyw	Strona	Pozytyw	Negatyw
14-15	7.5	125	38	40.1	633	62	19.8	68
16	6.2	261	38	40.3	235	63	19.11	71
17	6.14	259	39	18.9	14	63	19.16	76
18	6.5	1642	40	18.1	3	64	8.6	107
18	56.2	2611	41	18.3	5	64	8.3	104
19	56.1	109	41	18.2	4	65	8.37	891
20	23.1	213	42	1.75	953	68	63.17	692
20	50.1	575	42	27.15	324	68	63.169	1700
21	7.17	1651	43	31.14	723	69	63.18	693
22	36.1	541	43	27.33	199	69	63.27	1819
22	5.1	262	44	27.32	195	70	66.4	1904
23	58.7	488	45	28.12	634	70	63.38	1905
23	4.70	345	46-47	18.8	13	71	63.48	1908
24	48.2	357	48	28.3	19	71	63.97	1953
25	18.32	407	48	27.45	725	72	63.50	1930
25	4.143	900	49	28.6	27	72	63.58	1940
26	1.74	952	49	73.16	1850	72	63.97	1953
27	4.30	222	50	54.2	2	73	63.59	1941
27	4.156	487	50	30.1	167	73	63.94	1950
28	37.11	163	51	52.1	6	74	7.40	356
28	37.3	388	52	1.17	628	74	63.110	1654
28	47.6	178	53	49.5	719	75	62.4	1889
29	37.7	735	53	44.1	245	76	63.173	1760
29	4.125	768	54	57.2	126	76	66.3	1901
30	31.12	158	54	8.22	397	77	63.163	1879
30	31.19	836	55	8.18	393	77	63.219	669
31	31.3	21	55	19.31	91	78	63.62	1942
31	15.51	63	56	8.25	400	79	63.217	666
32	27.1	203	56	8.26	401	79	63.122	1710
32	18.25	632	57	19.7	67	80	75.1	2418
33	18.6	11	57	69.1	116	81	74.22	2504
34	46.18	551	58	19.49	622	82	74.5	2487
34	18.4	9	58	APG 2417/11704_23		82	74.6	2488
35	25.2	205	59	19.48	621	83	74.7	2489
35	46.4	233	59	19.51	624	83	74.10	2492
36	47.1	173	60	8.16	133	86	1.3	2605
36	46.15	631	60	8.15	132	86	59.1	2588
37	46.23	757	61	19.17	77	87	59.27	2421

37	46.9	439	61	69.2	117	87	59.2	2589
Strona	Pozytyw	Negatyw	Strona	Pozytyw	Negatyw	Strona	Pozytyw	Negatyw
88	59.19	2613	96	72.14	1784	105	68.1	1954
88	59.17	2591	96	72.17	1787	105	59.42	2623
89	82.6	2593	97	33.7	1791	105	59.43	2630
89	59.12	2594	97	72.20	1790	106	58.15	1582
90	73.1	2601	98	59.23	2587	106	59.30	1507
90	59.11	2577	98	59.22	2586	106	58.55	1561
90	59.14	2597	99	59.21	2585	107	71.5	1920
91	73.6	2617	99	72.25	1929	108	60.4	2578
91	69.4	1759	100	72.1	2618	108	73.18	1829
92	82.5	2592	101	72.2	2579	109	73.24	1835
92	60.2	2606	101	72.5	2582	109	73.29	1840
93	59.24	2609	102	63.3	678	109	73.30	1841
93		2699	102	63.13	688	110	73.7	2564
94	72.8	2629	103	73.15	677	110	73.9	2566
94	72.7	2628	103	63.80	1672	111	73.14	2571
95	73.3	2631	103	63.89	1732			
95	73.2	2627	104	71.1	1921			

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W GDAŃSKU

ISBN: 978-83-950600-3-8